

Képképző vizsgálatok a gyermek-alapellátásban*

Dr. Várkonyi Ildikó osztályvezető főorvos, SE I. sz. Gyermekgyógyászati Klinika

A gyermekkori megbetegedések képképzésére manapság már számtalan modern technikai lehetőség áll rendelkezésünkre.

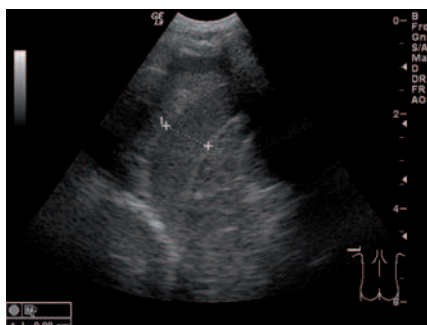
ledkeznünk az életünk során „felhalmozódó”, ún. kumulatív dózisoról, ami a várható hosszabb élettartam miatt gyermekeknél nagyobb lehet. A sugárterheléssel kapcsolatban a legtöbb rizikószámítás a kialakuló malignus megbetegedésekre vonatkozik. Általában az effektív dózist adják meg a beteg sugárterhelésére, amelynek egysége a Sv (Sievert). A sugárdózisok az élet folyamán összeadódnak, az elszennvedett dózis nagysága az esetleges rákos betegség kialakulásának valószínűségével arányos. Míg felnőtteknél minden, bármilyen forrásból „megkaptott” 1 Sv a tumoros kockázatot 5%-kal növeli, addig gyermekeknél ez a növekedés 10%-os. Összehasonlítási alapként a mindannyiunkat érő egy napi természetes háttérsugárzás 2,4 μ Sv (azaz 2,4 milliimod Sv), egy friss tanulmányunk szerint egy koraszülött mellkasfelvétele kb. 10,29 μ Sv-rel jár.

gátat lehetőségéről, amellyel remekül megítélhető a pleurális folyadék mennyisége, minősége, a mediastinalis képletek jól vizsgálhatók, vagy könnyedén ábrázolható a rekesz mozgása (1. a–d. ábra). A bronchitis és az asthma nem igényel röntgenvizsgálatot, csak az esetleges szövődmények esetén.

Gyakori kérés az orrmelléküreg-vizsgálat sinusitis gyanújában. 3–4 éves kor alatt a sinus maxillarisok még nem pneumatizáltak, a frontális sinusok légtartalma pedig csak kb. 8–9 éves kor felett alakul ki. „Ha egy sinus még ki sem alakult, nem láthatunk sinusitist sem benne”. Kicsi gyermekek OMÜ-felvételeinek tehát semmi értelme, arról nem is beszélve, hogy kis ovisok még nem is kooperálnak a lege artis elkészítendő felvételhez. Minden olyan esetben, amikor a konzervatív kezelés nem segít, vagy szövődmény állhat a háttérben, az ún. low dose,

1. a) ábra Mellkasfelvétel. Az első vizsgálatnál baloldalon pleuropneumonia látható

1. b) ábra Az aznap elkészült mellkasi ultrahangvizsgálaton bal oldalon 1 cm széles pleurális folyadéksáv van

1. c) ábra 6 nap múlva az időközben bedrainált bal tüdő állapota javult, folyadék már nincs

A gyermekorvosnak sokszor fejtörést okozhat, hogy milyen betegség esetében vagy gyanújában melyik módszerrel juthat leggyorsabban diagnózishoz. Mivel a házi gyermekorvosok praxisukban ritkán indikálnak CT- és MR-vizsgálatokat, engedjék meg, hogy az alábbi összefoglalót is leszűkítsük a röntgen- és ultrahangvizsgálatok nyújtotta lehetőségekre, a többi módszert csak érintőlegesen említve.

Minden gyermekvizsgálat esetében a radiológus az ún. ALARA-elvet alkalmazza, azaz a „As low as reasonably achievable” elvét, ami azt jelenti, hogy igyekeznünk kell a beteg legkisebb sugárterhelése mellett diagnózishoz jutni. A csecsemők és gyermekek sugárérzékenysége a felnőtteknél lényegesen magasabb, és nem szabad elfe-

RÖNTGENVIZSGÁLATOK

A radiológiai diagnosztika alapja változatlanul a röntgenvizsgálat. Észszerűen alkalmazva (és indikálva!) a gyermekek alacsony sugárterhelése mellett nélkülözhetetlen klinikai adatokhoz juthatunk. A mellkasi és a csontdiagnosztika röntgen nélkül elképzelhetetlen. A mellkas-röntgenfelvétel leggyakoribb indikációja az alsó légutak gyulladása, a pneumonia. Gyermekeknél mindig röntgenfelvételt készítünk, soha nem átvilágítással kezdünk. Eltekintünk a rutinszerű kétirányú felvételtől is. A klinikus felelőssége, hogy jól gyógyuló pneumonia esetében ne kérjen sűrű kontrollt, ezt arra az esetre tartsa fenn, ha a beteg nem az elvárt ütemben gyógyul, vagy szövődmény alakul ki. Ne feledkezzünk meg a mellkasi ultrahangviz-

1. d) ábra A gyermek klinikailag jó ütemben gyógyult, az egy hónap múlva készült mellkasfelvételen már teljes gyógyulás látható

azaz alacsony dózisu orrmelléküreg-CT-vizsgálattól várhatunk választ, ami részletesen ábrázolja a melléküregeket, láthatóvá teszi

* A 2016. évi Kávészünet-konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata

2. ábra Kétirányú alkarfelvétel. Típusos zöldgally-törés a radiuson

a retenciós cystákat, a nyálkahártya-megvastagodást, vagy akár a csontérintettséget is. Ennek a CT-vizsgálatnak a sugárdózisa kb. 0,05 mSv, míg egy hagyományos melléküreg-CT ennek tízszerese.

A csontrendszer vizsgálatának szintén a röntgen az első választandó módszere. Helytelen pl. egy tapintható elváltozás kivizsgálását rögtön MR-rel kezdeni. A traumás esetek röntgenvizsgálatának alapja a szabályos, minimum kétirányú felvétel, amelynek magában kell foglalnia a határoló ízületeket is (2. ábra). Felesleges rutinszerűen az ép oldalt is megröntgenezni, azaz összehasonlító felvételt kérni. A hozzáértő radiológus el tudja különíteni a fracturát pl. az epiphysisfugától, csak ritkán hagyatkozik ebben a két végtag összehasonlítására.

Osteomyelitis gyanúja esetén, bár a tünetekhez képest a röntgeneltérések időben késnek (akár 10 napot is), mégis mindig röntgenfelvétellel kezdünk, és kontrollra is ezt használjuk. Korai osteomyelitisben hasznos lehet a csontszcintigráfia, amely érzékenyen mutatja ki a gyulladást, és láthatóvá teszi a haematogen terjedésű, többgócú eltéréseket is. Az MR-vizsgálatot, bár rendkívül érzékeny a gyulladással csonteltérések kimutatására, tartjuk fenn a szövődényes esetekre.

Sántító gyermek esetében, ha nem lázas, a leggyakoribb ok – a transitoricus coxitis – kimutatására elegendő a csípő-ultrahangvizsgálat (3. ábra), röntgenezni csak hosszabban fennálló, nem múló panaszok esetében szükséges.

Végül, de nem utolsósorban néhány szó a kontrasztanyagot röntgenvizsgálatokról. Nagyon gyakori mind gyermekorvosok, mind szülők részéről a gastrooesophagealis refluxra vonatkozó kérés. A radiológusok szerint a GOR nem radiológiai diagnózis. Bár remekül látható ultrahanggal, kimutatása nagyban függ a gyomor teltségétől, és pusztán ábrázolása nem ad pluszinformációt.

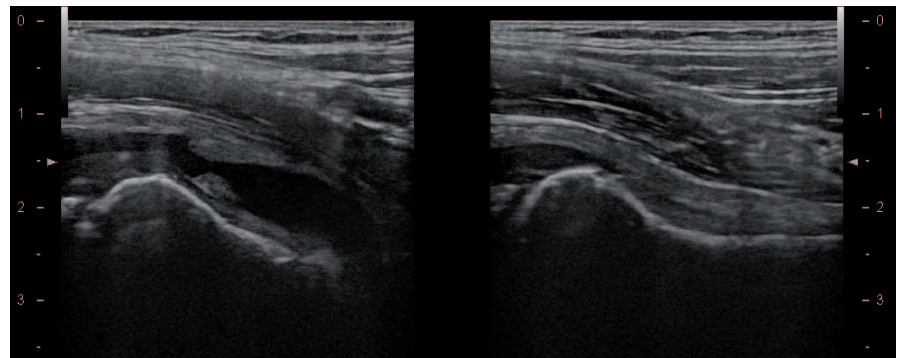
Fiziológiás jelenség minden csecsemőnél, amely ha mégis gondot okoz, 24 órás pH-mérést igényel a kezelés beállítása előtt. Ilyen kérdéssel kontrasztanyagot nyelésvizsgálatot csak abban az esetben végzünk, ha már eldöntött sebészeti beavatkozás előtt a sebész a His-szögre kíváncsi.

Felső passage és irrigoszkópia csak alapos indokkal végzendő. Pusztán hasfájás esetén a felső passage nem indikált. *Obstipatióban* elsősorban a Hirschsprung-betegség kizárására alkalmazzuk, de jó, ha tudjuk, hogy egy nagyobb gyermeknél, amennyiben a natív hasi felvételen nincs számottevő béldistensio, ez a kórkép kevéssé valószínű (4. ábra). Gyermeknél a kettős kontrasztos technikát szinte egyáltalán nem használjuk, az endoszkópia kiszorította. *Akut ileusban* – elsősorban újszülötteknél – szükség lehet irrigoszkópiára a differenciáldiagnosztikához, ilyenkor a colon feltöltésével dönthető el az is, hogy vékony- vagy vas-

kizárása gyermekeknél lényegesen könnyebb és biztosabb, mint felnőtteknél. Intermittáló görcsös hasi fájdalom hátterében a jellegzetes kisdedkorosztályban állhat invaginatio, amely egyértelmű UH-diagnózis (5. ábra). Manapság a kórkép konzervatív kezelésére, azaz a desinvaginációra is az ultrahangvezérlés ajánlható.

Hányás esetén a típusos, 6 hét körüli korosztálynál a pylorus stenosis ultrahangos blikkdiagnózis. Epés hányáskor, főleg, ha véres széklettel társul, gondolnunk kell malrotatio talaján kialakuló *volvulusra*. Gyakorlott vizsgáló ez esetben az ún. örvényjel alapján az akut műtéti indikációt is kimondhatja.

Szintén komoly hasi, deréktáji fájdalmat okozhat *vesekő, ureterkő*. Ennek gyanújában szintén az ultrahang a választandó módszer. Natív hasi röntgenre ritkán van szükség (ez amúgy is csak az ún. pozitív köveket mutatja ki), az intravénás urográfia elavult, magas

3. ábra Csípő-ultrahangvizsgálat. Transitoricus coxitis. A jobb csípőízületben az elülső recessusban folyadékgyülem van, a bal csípő ép

tagbél-ileusszal állunk-e szemben, valamint el tudjuk különíteni a meconium-ileust, vékonybél-atériát és a Hirschsprung-betegséget.

ULTRAHANGVIZSGÁLATOK

Hasfájás esetén az első képalkotó vizsgálat a hasi ultrahang. A hasi ultrahanghoz csecsemőknek ritkán kell éhezniük, kivételt képeznek az icterusos babák. Nagyobb gyermekeknél megkönnyíti a vizsgálatot, ha 4 órás éhezés után végezzük, a kismencedence megítéléséhez pedig minden korosztályban törekedjünk a telt hólyag meglétére.

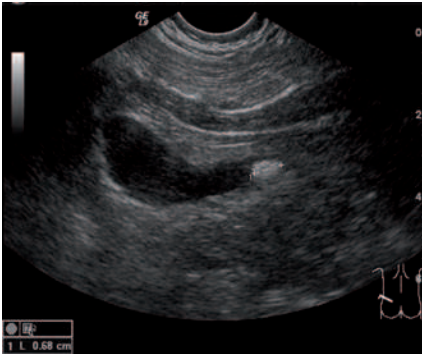
Egy átlagos enteritis vagy colica abdominalis ritkán igényel ultrahangot. Akut has esetében, vagy ha egyéb járulékos tünetet is észlelünk, kezdjünk ultrahanggal. Bár eretnekességnek hangzik, de a klinikailag típusos appendicitis sem ultrahang-diagnózis. Inkább abban tudunk a sebésznek segíteni, hogy más megbetegedés nem áll-e fenn, illetve nem alakult-e ki szövődmény. Az appendicitis kimutatása, valamint adott esetben – az ép appendix ábrázolásával – annak

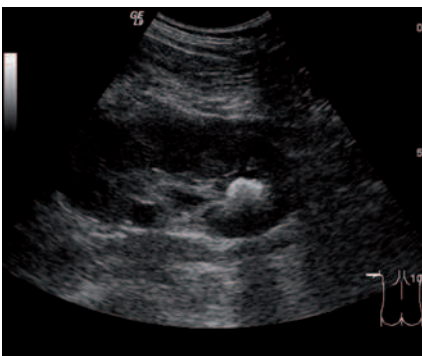
4. ábra Natív hasi felvétel. Elhanyagolt Hirschsprung-betegség nagyobb gyermeknél. A sigma extrém fokban kitégült, megacolon congenitum képe. A rectumban korábbi kontrasztanyag maradáka

5. ábra Hasi ultrahangvizsgálat. Invaginatio, kettős kórkárda

6. a) ábra Vese(k) az alsó kehelyben. Echodenz képlet hangármányékkal

6. b) ábra Ureterkő, következményes proximális uretertágulattal

sugarterheléssel járó, és az i.v. kontrasztanyag szövődményeivel fenyegető vizsgálat. Gyermeknél relatíve egyszerű a vesekő, és leggyakrabban az ureterkő kimutatása is ultrahanggal (6. a–b ábra). A juxtavesicalis ureterkővet jól telt húgyhólyag mögött tudjuk ábrázolni.

Húgyúti infekciók közül a cystitis nem igényel képalkotást. A pyelonephritis kivizsgálásához hozzátartozik az ultrahang, de urosepsis kivételével erre nem az akut szakban kell hogy sor kerüljön. A pyelonephritis gyermeknél nem is annyira magának a gyulladásnak a kimutatása a feladatunk, hanem az esetleges hajlamosító tényezők: obstrukció vagy VUR gyanújeleinek felismerése. Ez utóbbi esetében a gyulladás lezajlása után hólyagfeltöltést végzünk: vagy a hagyományos mictiós cystourethrográfiát, röntgenkontrasztanyaggal, átvilágítás alatt, vagy a

modernebb, ultrahangos szonocisztográfiát (7. ábra). Ez utóbbi gyermekeknél off label alkalmazás. Az ultrahangos kontrasztanyag mikrobuborékokat tartalmaz kötött formában és ezáltal az UH-ot erősen visszaveri, a vizeletet echódússá teszi. Így válik láthatóvá a B-módú UH-gal láthatatlan VUR. Ez utóbbi vizsgálat az MCU-nál érzékenyebb, és nagy előnye, hogy nem jár sugárterheléssel.

Obstruktív icterusban szenvedő újszülöttek ultrahangvizsgálata sürgős, még az első 4–6 hétben. Ekkor ki kell zárunk az epeútrésziát, amelynek korai diagnózisa a sikeres palliatív műtét kulcsa. Az ultrahangot epeútrészia gyanújában májscintigráfiával egészítjük ki.

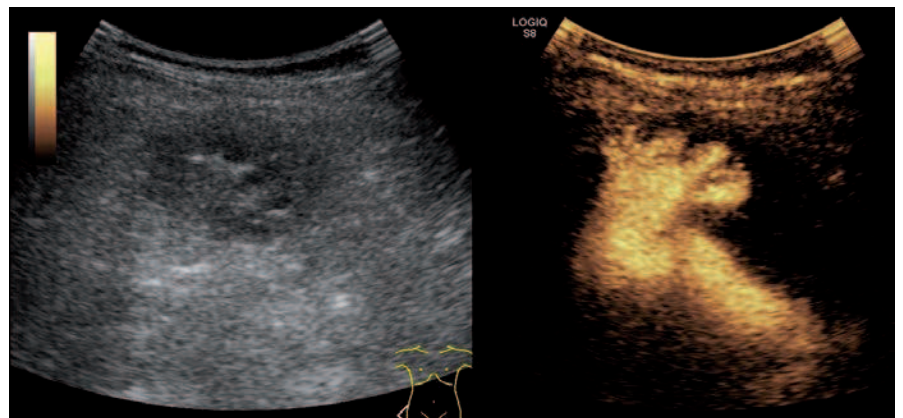
Újszülöttek neurológiai vizsgálatának része lehet a *koponyaultrahang*. Ezt a nagykutacs záródásáig, kb. 1 éves korig tudjuk elvégezni. A koponya-szűrővizsgálatok jelentősége vitatott, nagyobb tanulmányok szerint is tünetmentes újszülötteknél releváns eltérést rendkívül ritkán találunk. Elsősorban koraszülötteknél a hypoxia okozta agyvérzések jól kimutathatók, követhetők, ahogyan a hydrocephalus kialakulása és változása is. Érett újszülöttek hypoxiás-ischaemiás encephalopathiája esetén az ultrahang kevésbé érzékeny, ezekben az esetekben korai MR-vizsgálat szükséges. Gyulladásos kórképek, meningitis, encephalitis gyanújában is a labor diagnosztika mellett az MR a választandó módszer.

Szintén az újszülöttek vizsgálati köze illeszthető a gerincultrahang. Ez csak az első, maximum második élethónapban végezhető, amíg a csigolyák hátsó ívei még porcosak, UH számára átjárhatók. Az ún. cutan markerek (sacralis behúzódnás, lipoma, haemangioma ebben a régióban, szőrös folt stb.) indokolhatják ezt a vizsgálatot, amellyel jól láthatók az intraspinalis eltérések, az esetleges kipányvázott gerinc. VACTERL-szindrómában szenvedő újszülöttek kivizsgálásához a gerinc-UH feltétlenül hozzátartozik.

A csípő ultrahang-szűrővizsgálata a Graf-féle módszerrel objektív, reprodukálható, méréseken alapuló információt ad a csípő fejlettségéről, a csípődysplasiáról. Ezt kb. a 6. élethétől legkésőbb a femurfej csontmagjának megjelenéséig, kb. 6 hónapos korig végezzük. Rendkívül fontos lenne, hogy legalább a rizikócsoporthoz tartozó újszülötteket szűrjük: a farfekvéses, téraránytalansággal járó terhességekből, ikerterhességekből születetteket, a dongalábbal vagy más végtagi deformitással megszületetteket, és azokat, akiknek a családjában volt csípőficam vagy dysplasia.

Végül de nem utolsósorban említsük meg az „apró részek” ultrahangvizsgálatát. A felszínes képletek lineáris, nagy felbontású transducerrel remekül vizsgálhatók. A nyaki lymphadenitis csak abscessus kialakulásának gyanújában igényel ultrahangot. Fontos tudni, hogy a retro- és parapharyngealis tályogok UH-gal nem ítéltethők meg a műtéthez elégséges mértékben, ehhez CT-re, ideális esetben MR-re van szükség. A tapintható lágyszövetekről gyakran UH-gal sem dönthető el mibenlétük, nem váltjuk ki adott esetben a szövettani vizsgálatot. Néhány lágyszövetrendszer rendkívül jellegzetes UH-képet ad (pl. fibromatosis colli veleszületett torticollisban, vagy a lymphangiomák, haemangiomák). Akut scrotum esetén elsősorban a sürgős sebészeti vizsgálat indikált, és csak ha van rá idő, akkor az ultrahang. Ezt Doppler-vizsgálattal kiegészítve el tudjuk különíteni a gyulladást a torziótól, de az ultrahanggal soha nem szabad időt vesztegetni.

Összefoglalásként elmondható, hogy a klinikus és a radiológus szoros együttműködése nélkül nem lehetséges jó képalkotó diagnosztika. A radiológus a klinikai adatok ismerete nélkül nem tud megfelelő diagnózist felállítani, a klinikus, és így a házi gyermekorvos is a radiológussal konzultálva tudja az adott esetre szabott legjobb képalkotó módszert kiválasztani.

7. ábra Szonocisztográfia. Az első felvételen („natív”) hypoplasiás vese látható. Szonocisztográfia: negyedfokú VUR, a kontrasztanyag kirajzolja a feltáguló pyelont, kelyheket és uretert